

Organizacje pozarządowe a system oświaty

Ramy funkcjonowania stowarzyszeń i fundacji

Jakub Sztombka, Szczecińskie Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych Sektor3

W Polsce zarejestrowanych jest ponad 110 tysięcy organizacji pozarządowych. Około 75% z nich to te najpopularniejsze: stowarzyszenia i fundacje, które działają w wielu sferach pożytku publicznego, w tym w edukacji, kulturze, sporcie, uzupełniając oświatę w prowadzeniu jej misji, która została określona w *Ustawie o systemie oświaty*: „(...) szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności”. Czasami zdarza się, że to właśnie organizacje pozarządowe zastępują lub wspierają szkoły w kreowaniu postaw – czy to z uwagi na ograniczone środki finansowe szkoły, czy niedobory kadrowe. Uzupełniając się, i szkoła, i organizacja na tym zyskują.

Artykuł 2a ust. 1 *Ustawy o systemie oświaty* wskazuje, że „system oświaty wspierają organizacje pozarządowe”. Warto więc zauważyć, że współpraca lub utworzenie przyszkolonej organizacji pozarządowej (ang. *Non-Governmental Organization* – NGO) może podnieść wartość oferty szkolnej. Proces zakładania NGO, choć problematyczny na początku, przy odpowiednim nastawieniu i wiedzy przebiega szybko i bez większych problemów.

Co to są i co robią organizacje pozarządowe?

Organizacje pozarządowe, uogólniając, to obywatelskie przejawy samoorganizacji i samorealizacji. *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* z dnia 24 kwietnia 2003 r. zdefiniowała organizacje pozarządowe, jako „(...) niebędące jednostkami sektora finansów publicznych (...) i nie działające w celu osiągnięcia zysku, osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustawy, w tym fundacje i stowarzyszenia”. Definicja ustawowa wskazuje znaczenie organizacji pozarządowych, które bardzo często nazywane są trzecim sektorem obok administracji i biznesu. Zakres działalności organizacji pozarządowych jest dość szeroki: od wspierania rodziny, osób niepełnosprawnych, przez promocję Polski na arenie międzynarodowej, ekologię i turystykę, edukację, walkę z klęskami żywiołowymi i wspieranie Sił Zbrojnych RP, kończąc na systemowym wsparciu innych organizacji. NGO mogą działać w 33 sferach (art. 4 *Ustawy o pożytku*), realizując i dopełniając zadania samorządów gmin, powiatów, województw lub realizując własne pomysły i inicjatywy. Form działalności jest wiele – m.in.: stowarzyszenia rejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym, fundacje, stowarzyszenia zwykłe, kluby sportowe, związki stowarzyszeń, czy też

ds. organizacji pozarządowych czy inkubatory organizacji pozarządowych. Po pozytywnym rozpatrzeniu wniosku o wpis, przekazany nam zostanie odpowiedni numer z rejestru stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji, ZOZ. Z chwilą jego uzyskania możemy starać się o nadanie numeru NIP i REGON oraz rozpocząć w pełni naszą działalność.

Zarejestrowanie nowego podmiotu – organizacji pozarządowej – daje wiele możliwości działania i realizowania swojego celu. Z założenia organizacje te nie działają w celu osiągnięcia zysku. Nie oznacza to jednak, że z własnych środków realizujemy wszystkie jej działania. Do wykorzystania jest wiele możliwości – wsparcie wolontariuszy i członków, pozyskiwanie sponsorów, konkutowanie z innymi organizacjami, współpraca z innymi organizacjami pozarządowymi i wspólna realizacja zadań, inicjatyw, projektów. Odnalezienie się w nowej NGO-sowej rzeczywistości wymaga czasu i nauki, jednak satysfakcja z realizacji własnego pomysłu daje niespożyte siły do działania.

Organizacje pozarządowe a system oświaty

Wspominany już wcześniej art. 2a ust. 1 *Ustawy o systemie oświaty* jasno wskazuje, że dla właściwej realizacji misji oświaty współpracuje z organizacjami pozarządowymi, które mają za zadanie ją aktywnie wspierać. Wiele organizacji ma w swoich zapisach statutowych działania skierowane na edukację – zarówno formalną, jak i nieformalną. Badanie aktywności obywatelskiej przeprowadzone przez Stowarzyszenie Klon/Jawor w 2011 roku pokazuje, że 47% organizacji pozarządowych w Polsce funkcjonuje na polach edukacji i wychowania. Nie oznacza to, że wszystkie wraz ze szkołami realizują wspólne programy i zadania. Wiele szkoleń, kursów czy warsztatów realizowanych jest poza murami szkolnymi. Zdarza się też, że organizacje uczestniczą w lekcjach, wspierają samorządy szkolne lub rady uczniowskie, pośrednio zachęcają do działania poza godzinami, np. poprzez wolontariat.

To, czy dana placówka nawiąże współpracę z konkretną organizacją, zależy od chęci obu stron, dążących na swój sposób do wsparcia pozytywnych postaw demokratycznych przejawianych w kreowaniu społeczeństwa obywatelskiego. Jeśli wspieranie działań ma być bardziej zintensyfikowane, można posłużyć się możliwością przewidzianą w art. 56 ust. 1 *Ustawy o systemie oświa-*

ty, który stanowi, że „(...) w szkole i placówce mogą działać, z wyjątkiem partii i organizacji politycznych, stowarzyszenia i inne organizacje, a w szczególności organizacje harcerskie, których celem statutowym jest działalność wychowawcza albo rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkoły lub placówki. Aby taką organizację w szkole założyć, potrzebna jest zgoda dyrektora. Korzyści z „przyszkolnej organizacji” są duże – nie jest ona tak sformalizowana jak placówka oświatowa, członkami stowarzyszenia mogą być rodzice, nauczyciele, uczniowie, ponadto możliwe jest korzystanie z dodatkowych środków finansowanych przewidzianych dla NGO. Pojawiają się nowe możliwości: uzupełniania programu nauczania o zajęcia dodatkowe prowadzone w sposób aktywny, warsztatowy i w pełni angażujący uczniów, wsparcia organizacji salami i mediami, gdy konkurs na realizację zadania wymaga wkładu własnego. Sztywne ramy programowe można uzupełnić elementami bardziej elastycznymi i dostosowanymi do bieżących potrzeb uczniów i nauczycieli.

Co po założeniu?

Przy pomyslnych wiatrach i sprawnym założeniu organizacji można i trzeba wzmacniać swoje kompetencje w funkcjonowaniu NGO. Na rynku istnieje wiele możliwości rozwoju organizacji i jej członków, wolontariuszy lub sympatyków, takich jak: szkolenia, warsztaty, konferencje, seminaria, wsparcie od innych organizacji. Organizacje pozarządowe są trzecim sektorem w Polsce, więc warto angażować się w jego kreowanie i umacnianie. Szczegóły – jak, gdzie, po co i kiedy – można uzyskać od wielu podmiotów wspierających inne organizacje, tj. organizacji infrastrukturalnych: w Szczecinie (Szczecińskie Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych Sektor3), w Koszalinie (Koszalińskie Centrum Wspierania Inicjatyw Społecznych), w Nowogardzie (Nowogardzkie Forum Organizacji Pozarządowych), w Stargardzie Szczecińskim (Stargardzkie Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych) i wielu innych. Miejsca te nie tylko służą swoją wiedzą i doświadczeniem, ale także często oferują bezpłatne konsultacje z prawnikami, księgowymi, specjalistami od funduszy i wypełniania wniosków oraz szkolenia z zakresu funkcjonowania organizacji.

działające na terenach wiejskich kółka rolnicze i koła gospodyń wiejskich. Wszystkie te podmioty nie działają dla osiągnięcia zysku (*non profit*), a w celu zaspokojenia określonych potrzeb swoich odbiorców.

Stowarzyszenie czy fundacja?

Stowarzyszenia i fundacje działają na podstawie prawa i w oparciu o swoje regulacje, przede wszystkim w oparciu o stosowne ustawy – dla stowarzyszeń *Prawo o stowarzyszeniach*, dla fundacji – *Ustawa o fundacjach*. Dla obu form podstawowym dokumentem funkcjonowania jest statut określający cele i sposoby działania, sposób uzyskiwania majątku, wyboru władz i in.

Po zapoznaniu się ze wspomnianymi przepisami, samo zakładanie organizacji trzeba zacząć od sformułowania pomysłu na jej działanie oraz od zastanowienia się, w jakim obszarze chcemy działać. Przy wyborze formy organizacji, należy wziąć pod uwagę wysokość kapitału, jakim dysponujemy. W przypadku stowarzyszenia – aby rozpocząć działania – wystarczy doświadczenie, chęć i wola grupy 15 osób. Fundacja wymaga kapitału materialnego – mogą być to pieniądze, papiery wartościowe lub rzeczy ruchome i nieruchome.

Warto również wziąć pod uwagę odbiorców, do których będziemy kierować nasze inicjatywy. Stowarzyszenia mogą działać na rzecz swoich członków (choć kierowanie inicjatyw na zewnątrz też jest możliwe), realizując albo ich pasje, hobby lub niosąc im pomoc. Każdy cel – nawet nierealny czy abstrakcyjny (np. towarzystwo krzewienia wiedzy o Rekciu) – jest możliwy do realizacji. Warunkiem funkcjonowania takiej organizacji jest jedynie zgodność z prawem polskim. Natomiast w przypadku fundacji, cel musi być społecznie lub gospodarczo użyteczny dla odbiorców zewnętrznych.

Po obraniu formy organizacji kierunek jej zakładania się zmienia – przede wszystkim w zależności od liczby osób, które daną organizację zakładają. Jeśli wśród znajomych, przyjaciół czy pracowników zbierzemy 15 chętnych do działania osób, możemy rozpocząć zakładanie stowarzyszenia. W przypadku braku osób chętnych do współpracy – do samodzielnego działania lepszą formą będzie fundacja. Jest to ważne nie tylko z punktu widzenia realizacji działań (im więcej osób, tym więcej wsparcia), ale przede wszystkim ze względu na proces podejmowania decyzji w organizacji. Najwyższą władzą w stowarzyszeniu jest Walne Zgromadzenie Członków i to do niego należy ostateczna decyzja w sprawach nieprzewidzianych w kompetencjach innych organów (może to być nawet cofnięcie decyzji). W przypadku fundacji możliwe jest funkcjonowanie jednoosobo-

wego Zarządu, który sam podejmuje decyzje i nie bierze pod uwagę głosów z zewnątrz.

Ustawy określiły jeszcze inne kwestie, które muszą podlegać regulacji w statutach organizacji, takie jak: nazwa, siedziba, teren działania, cel i formy jego realizacji, sposób powoływania władz wraz z ich strukturą, sprawy majątkowe. Są to części wspólne, które zarówno stowarzyszenie, jak i fundacja posiadają, i jedyne obowiązkowe dla tworzenia fundacji. Jeśli prowadzimy fundację i chcemy doregulować sprawy związane np. ze zmianą celu lub połączenia z inną fundacją, możemy je zawrzeć w statucie podmiotu od razu lub uzupełnić w trakcie jej funkcjonowania. Stowarzyszenia są zobligowane dodatkowo do uregulowania kwestii związanych m.in. ze sposobem reprezentacji, sposobem nabywania i utraty członkostwa w organizacji, sposobu uzyskiwania składek. Wszystkie te ramy funkcjonowania służą przede wszystkim właściwemu funkcjonowaniu tych podmiotów jako osób prawnych – zarejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym, które mogą podpisywać zobowiązania finansowe i majątkowe, reprezentować określone grupy interesu w kontaktach z administracją czy wypowiadać się i zajmować stanowiska w sprawach społecznych. Powyższe zasady muszą również zostać spisane i przekazane do zatwierdzenia przez zebranie założycielskie, w przypadku zakładania stowarzyszenia, oraz sąd, w chwili powoływania do życia obu form. Obok statutu pojawiają się jeszcze dodatkowe dokumenty i uchwały, które potwierdzają wolę i chęć założenia danej organizacji, jak np. uchwała stowarzyszenia o jego powołaniu, akt fundacyjny, uchwała o wyborze komitetu założycielskiego stowarzyszenia i inne. Musi odbyć się spotkanie – członków założycieli w przypadku stowarzyszenia, a z notariuszem przy zakładaniu fundacji. Po skompletowaniu wszystkich dokumentów dotyczących utworzenia nowej organizacji przekazujemy je do sądu w celu weryfikacji formalnej (odpowiednie formularze sądowe wraz z załącznikami) i merytorycznej (badanie zgodności z prawem przedstawionych zapisów sądowych). W przypadku zakładania fundacji z rejestracją wiąże się opłaty (250 zł). Stowarzyszenia rejestrowane są bezpłatnie. Związane jest to głównie z kapitałem, jaki przekazujemy na rozpoczęcie swojej działalności. Nie oznacza to jednak, że nie można starać się o zwolnienie z kosztów postępowania sądowego. Należy dodatkowo pamiętać o tym, że bardzo często sądy rejestrujące organizacje sprawdzają nasze dokumenty do pierwszego błędu. Warto więc zwrócić się po fachową pomoc, którą bezpłatnie świadczy wiele podmiotów działających na rzecz organizacji pozarządowych – urząd miasta, pełnomocnik